

POTUJOČI, ČUDEŽNI KOVČEK V VRTCU

The Magic Wandering Suitcase in Kindergarten

IZVLEČEK

Branje knjig oziroma pripovedovanje zgodb in pravljic ima za človeka velik pomen že od malih nog. Kakor otrokom berejo njihovi starši, babice in dedki, tako jim berejo tudi vzgojiteljice v vrtcih. Da bi otroci razvili večjo pozornost ob poslušanju brane besede, pa je treba iskati načine, da ta cilj uresničimo. Eden takšnih je, da otrokom beremo oziroma pripovedujemo zgodbe s pomočjo butaja, ter tako ustvarimo zanimivo kamišibaj predstavo, ki bo otroka motivirala in pritegnila od uvoda do konca.

Ključne besede: otrok, vzgojitelj, knjiga, branje, pripovedovanje, ilustracije, butaj, kamišibaj gledališče.

ABSTRACT

Reading books and storytelling are of great importance from an early age. Kindergarten teachers read to small children in the same way as parents and grandparents. However, teachers need to find ways to help children to focus on what they hear. One of the methods that can motivate children and draw their attention throughout is reading/telling the story using a butai to create a kamishibai story show.

Keywords: child, kindergarten teacher, book, reading, storytelling, illustrations, butai, kamishibai, theatre.

UVOD

Otrok se s poslušanjem zgodb in pravljic ne sreča prvič šele v vrtcu. Mnoge mamice berejo svojim otrokom že od rojstva naprej. Ogromno je pa takih, ki berejo tudi že svojim »rastočim trehuhom«, saj je dokazano, da plod v maternici zaznava materin glas in se na njega tudi odzove. Če se glede na prakso osredotočimo na obdobje od enajstega meseca naprej, torej obdobje, ko malček vstopi v vrtec, se le-ta najpogosteje sreča s poslušanjem zgodb in pravljic, ki ji bere vzgojiteljica v nekakšni vrtčevski frontalni obliki. Vzgojiteljica bere oziroma pripoveduje zgodbe, za lažjo predstavo otrokom pokaže ilustracije ter jim postavlja različna vprašanja, otroci pa poslušajo, opazujejo ter odgovarjajo na vprašanja. Iz izkušenj lahko trdimo, da to ni dovolj. Otroci imajo glede na različna starostna obdobja tudi različne interese, časovno zelo raznoliko koncentracijo in potrebo po različnih načinih vzbujanja motivacije. Če otrok ne motiviramo pravilno, potem nikakor ne moremo pričakovati, da bo njihova koncentracija trajala.

BRANJE OTROKOM IN GOVORNI RAZVOJ

Branje otroške literature je eden od pomembnih načinov spodbujanja govornega razvoja malčkov in otrok tudi v vrtcu. Strokovni delavci lahko z namenskim, rednim in interaktivnim skupnim branjem v manjših skupinah pri otro-

cih spodbudijo razvojno višje ravni govora kot z branjem, ki je bolj naključno, redko ali razumljeno kot »zapolnitev« vmesnega časa med drugimi dejavnostmi (Umek in Fekonja, 2019: 68).

Umek in Fekonja (2019) omenjata, da izsledki raziskav kažejo, kako sta pogostost in kakovost skupnega branja pomembna vidika družinskega in vrtčevskega okolja, ki se močno povezuje z razvojem govora malčkov in otrok. Prav tako navajata, da je za kakovostno skupno branje značilno, da odrasli v procesu skupnega branja otroka dejavno vključuje v pogovor o prebrani vsebini ter se ustrezno odziva na njegove govorne pobude.

Govorni razvoj človeka v predšolski dobi pomembno vpliva na celostni govorni razvoj otroka tudi v šolskem obdobju in se kaže v samem usvajanju ter razvijanju sporazumevalne zmožnosti posameznika. Otroci se komunikacije učijo ob raznovrstnih jezikovnih dejavnostih, ki jih samo spremljajo ali v njih tudi aktivno sodelujejo. Tako lahko na primer poslušajo vsakdanje pogovore in v njih sodelujejo, sledijo glasnemu branju odraslih, opisujejo, pripovedujejo, bodisi prosto ali ob slikovni predlogi, morda ob knjigi, lahko razlagajo, se učijo od drugih otrok. Otrok lahko ob predmetu, fotografiji, ilustraciji, slikovnem oziroma nebesednem gradivu v knjigah opisuje ali pripoveduje. S tem razvija svoje besedišče, razvija govorno zmožnost v knjižnem in neknjižnem jeziku, zmožnost upovedovanja nebesednega gradiva (tvorjenje opisov, zgodb, pripovedi), nebesedno

gradivo pa mu je ob tovrstnem opisovanju oziroma pripovedovanju v pomoč. Pri tem je ključen zgled odraslega bralca oziroma pripovedovalca/govorca, ki tudi ob lastnem opisovanju oziroma pripovedovanju vključuje in tako oza-vešča vlogo/pomen nebesednega gradiva (Haramija, 2017: 48–49).

V začetnem obdobju spodbujanja razvoja bralne pismenosti namenimo največ pozornosti predvsem poslušanju in govorjenju, ki tvorita primarni jezikovni sistem ter vplivata na razvoj pisanja in branja. Predšolski otrok je na začetku pretežno v vlogi poslušalca, pa tudi opazovalca. V tej vlogi je otrok odvisen od staršev in vzgojiteljev ali od posrednikov, ki namesto njega odločajo o tem, kdaj, koliko časa in kolikokrat bodo otroku brali tisto književno delo, ki je otroku všeč. Vse to nakazuje veliko pomembnost tako staršev kot vzgojiteljev. Ti so namreč most med otrokom in knjigami. Otrokom omogočijo prvi stik s knjigo, posredno prek branja in neposredno z dotikom, listanjem po njej. Vloga odraslega se tukaj kaže predvsem v omogočanju raziskovanja in podpori otroka pri tem. Predšolska vzgoja namreč zelo poudarja načelo aktivnega učenja (Haramija, 2017: 117–118).

Da bi spodbujanje vzgojiteljev za oblikovanje pripovedovalne sheme otrok prispevalo k čim boljšim rezultatom, je pomembno upoštevati komunikacijski in čustveni odnos (želja po tem, da si otrok želi sodelovati v dejavnosti in je pri tem zadovoljen) med otrokom in vzgojiteljem. Vzgojitelj to doseže s premišljenim izborom didaktičnih spodbud, ki (odločilno) vplivajo na otrokovo pripravljenost za pripovedovanje (Baloh, 2019: 117).

Licardo in Haramija (2017) navajata, da v vrtcu nikoli ne bi smelo zmanjkati časa za pogovor, pripovedovanje, razlago, opisovanje, dramatizacijo, igro vlog in branje različnih literarnih del. Za otrokov čustveni, socialni in spoznavni razvoj je bistvenega pomena, da otrok razvije jezikovno zmožnost. Tako se otroci v predšolskem obdobju namreč učijo sporočati in izražati svoja čustva, izkušnje, svoja znanja ter razumeti načine, kako drugi sporočajo lastne izkušnje.

V naš vrtec smo z namenom, da otrokom ponudimo oziroma omogočimo različne načine srečanja z besedo, ter z željo, da vplivamo na otrokov govorni razvoj, vpeljali lutke, ki smo jih vzgojiteljice ustvarjale same. Pripravile smo tudi nekaj lutkovnih predstav, vendar se ob delu izkazalo, da takšen način zahteva ogromno časa. Nikakor nam lutkarstva ni uspelo vpeljati v naš vsakdan, saj strokovne delavke delujemo vsaka v svojem oddelku. Ob iskanju možnosti, kako otrokom pripovedovati oziroma kako na posebej zanimiv način predstaviti zgodbe, pravlјice, smo zasledili tako imenovano kamišibaj gledališče.

KAJ JE KAMIŠIBAJ?

Kamišibaj je umetnost pripovedovanja zgodb ob slikah v malem lesenem odru. Gre za posebno umetniško obliko, ki združuje in povezuje besedno ter likovno umetnost. Komunikacija z občinstvom pa temelji na skupnem doživljanju zgodbe v interakciji slike in besede (Sitar, 2018: 10).

Pripovedovanje ob slikah je staro kot človeštvo samo. Sem spadajo slike v jamah, egipčanski reliefi, grške lončene vaze, zgodbe krasijo tudi kamnite figure v prazgodovinskih svetiščih itn. (Sitar, 2018: 26).

KAMIŠIBAJ KOT SOZVOČJE RAZLIČNIH UMETNOSTI IN VEŠČIN

Kamišibaj na poseben način združuje na svojem malem lesenem odru in ob njem različne umetnosti (Sitar, 2018: 25).

Če želimo ustvariti dobro kamišibaj predstavo, moramo poznati zakonitosti pripovedovanja, animacije kot tudi značilnosti in zakonitosti gledališča, filma, stripa ter seveda tudi zakonitosti likovne umetnosti. V kamišibaju sta tako prepleteni dve področji kurikula. To sta jezik in umetnost.

Razlike med branjem, pripovedovanjem in kamišibajem

Bralec otrokom, mladostnikom in odraslim bere zgodbo ali pravlјico iz knjige, pesmico, uganko, članek iz revije ali časopisa ter druge literarne zvrsti, kamor so usmerjene tudi njegove oči. Poslušalec posluša in si ustvarja svoje slike, podobe. Pripovedovalec pa zgodbe, pravlјice in druge zvrsti pripoveduje ter vzdržuje očesni stik s poslušalci. Kamišibajkar (pripovedovalec) pri predstavi lahko pripoveduje ali bere v povezavi z animiranjem, ki ga izvaja s pomočjo vložnih listov v butaju in vključenih lutk.

Sitar (2018) omenja, da je kamišibaj močno zaznamoval japonsko kulturo.¹ Takšna oblika gledališča pa v zadnjem času doživlja razcvet po vsem svetu. Pravi tudi, da je to eden najuspešnejših medijev, ki na svoj način zapolnjuje praznino v neposredni medčloveški komunikaciji današnjega modernega časa.

► SLIKA 1: Butaj, lesen okvir s tremi vrati.²

Pripomočku za izvajanje kamišibaj gledališča pravimo butaj, kar po japonsko pomeni oder. To je torej mali oder, ki je po navadi izdelan iz lesa, v njega pa je vložen niz slik, ki prikazujejo neko zgodbo. Butaj je sestavljen iz okvirja, vrat in prostora za vložne liste. Zadnji del butaja je odprt, ker se hrbtno stran lista po navadi napiše besedilo zgodbe. Kako velik butaj uporabimo, pa je odvisno od velikosti vložnih listov. Najpogosteje se uporablja butaj za velikost listov A3, sledita mu mali butaj za format A4 ter veliki butaj, kjer uporabljamo vložne liste formata A2. Japonski butaj je skoraj »obvezno« iz temnega češnjevega lesa, na katerem ni narisanih vzorcev, medtem ko na drugem koncu sveta, v Peruju, skoraj za vsako kamišibaj predstavo izdelajo drug, zgodbi primeren butaj. Evropejci smo na tej lestvici nekje na zlati sredini. Pri nas namreč kamišibajkarji svoje butaje izdelajo in pobarvajo zelo različno in jim s tem dajo osebni pečat (Sitar, 2018: 12, 13).

¹ Kami pomeni papir, šibaj pa igra oziroma gledališče.

² Fotografije so iz osebnega arhiva avtorice.

Kamišibaj gledališče je torej pripovedovanje ob slikah na malem odru, butaju. To je lesen okvir s tremi vrati, podoben majhnemu gledališču. V njega so vstavljene ilustracije določenega formata, ki jih kamišibajkar postopoma vleče iz okvirja ter tako skupaj z besednim pripovedovanjem ustvarja zgodbo. Pri tem je treba omeniti pomembnost melodike glasu. Izvajalec kamišibaja torej stoji ob odru, na katerem teče zgodba v slikah. Te slike oziroma ilustracije pa prikazujejo vse pomembne dogodke v zgodbi, kar spominja tudi na strip. Lahko se izvaja samo ena kamišibaj predstava, s katero popestrimo rojstnodnevno zabavo, prireditev, delavnico, ali pa ustvarimo sklop več predstav, ki se združijo v gledališki dogodek.

KAKŠNO ZGODBO IZBRATI?

Izbor zgodbe kakor tudi vse preostale odločitve, kakšen bo kamišibaj, je popolnoma osebna odločitev ustvarjalca kamišibaja. Vsekakor bo tisto, kar bo pritegnilo kamišibajkarja, pritegnilo tudi gledalce. Izbiramo lahko med zgodbami z močnejšimi čustvi, neskončno smešnimi ipd. Pomembno je, da izberemo zgodbo, ki v nas zbudi domišljijo, da je to zgodba, v kateri se lahko »ugnezdim«. Vsekakor naj bi zgodba v nas prebudila močan čustveni odziv ter sprožila ustvarjalnost. Izbrati moramo zgodbo, ki se nas močno dotakne in ki si jo bomo želeli uprizoriti. Predvsem pa naj bo to zgodba, ki jo bomo želeli deliti z drugimi. Ko zgodbo izberemo, pa si moramo postaviti nekaj vprašanj.

- Ali je zgodba dovolj slikovita?
- Ali ima pomembno in dovolj jasno sporočilo?
- Ali je primerno dolga?
- Ali v njej ni preveč zapletov, oseb?
- Ali je junak zgodbe lik, v katerega se je mogoče vživeti?

Vsa ta vprašanja namreč vodijo k izboru in ustvarjanju ustrezne kamišibaj predstave. Literarna oblika, ki jo najpogosteje uporabljamo pri igri s kamišibajem, je kratka proza. To so pravljice, pripovedke, zgodbe. Največ jih je ljudskega izvora, saj gre v tem primeru za prečiščena besedila, med njimi pa so tudi zgodbe, ki jih vsi poznamo. Med vratici butaja pa se znajdejo tudi umetne zgodbe in pravljice domačih in tujih avtorjev. Zelo dobrodošle za igro s kamišibajem pa so tudi avtorske zgodbe, ki jih napiše kamišibajkar sam. S tako zgodbo je tako ustvarjalec še dodatno povezan in motiviran. V kamišibaju se znajdejo tudi daljša prozna besedila, pesniška besedila, epske ter lirske pesmi (Sitar, 2018: 42–45).

KAMIŠIBAJ V NAŠEM VRTCU

Tehnika se nam je zdela zanimiva, domiselna in privlačna, zato smo naročili svoj butaj. Kmalu je ta predmet oziroma pripomoček že prispel v naš vrtec in pojavil se je nov izziv. Izbrano zgodbo je bilo treba prostoročno narisati na risalne liste formata A3. Mogoče se sliši povsem preprosto, a zgodbo je bilo treba večkrat prebrati, predelati ter izvzeti ključna oziroma glavna dogajanja, ki se bodo izlila na papir v obliki ilustracije. Ker sta bili volja in želja zelo močni, smo pripomočke in ilustracije za svojo prvo kamišibaj predstavo z butajem izdelali razmeroma hitro.

Prvo kamišibaj predstavo smo izvedli v našem oddelku, kjer so bili otroci starostnega obdobja od dveh do treh let. Odziv otrok je presegel naša pričakovanja.

Pred branjem in med njim vzgojiteljice vložimo ogromno truda in energije, da otroke motiviramo, usmerjamo pozornost k brani zgodbi ter vmes tudi mirimo nemirne glave. Otroci so vizualna bitja, zato se njihova pozornost poveča, če med branjem oziroma pripovedovanjem zgodb vključimo še ilustracije ali slike. Pri kamišibaj predstavi so ilustracije nenehno pred otrokovimi očmi. Ustvarjalec s pripovedovanjem, branjem ter animacijo, ki jo ustvarja z vložnimi listi in morda tudi lutkami, ustvari kamišibaj predstavo.

Otroci so od začetka pa vse do konca kamišibaj predstave pozorno spremljali zgodbo, ki so jo spremljale ustvarjene ilustracije. Njihova pozornost in koncentracija sta bili izjemni. Prednost pripovedovanja zgodbe na takšen način je tudi v tem, da lahko zgodbo pripovedujemo ali pa si besedilo zapišemo na hrbtno stran zadnjega lista v butaju.

Ker je kamišibaj predstava izjemno močno delovala na otroke, smo s tem načinom pripovedovanja zgodb zaznali tudi preostale strokovne delavce vrtca. Tako so se tudi preostale vzgojiteljice vrtca odločile za nakup butaja, da bi zgodbe otrokom predstavile na bolj zanimiv in privlačen način.

Pred začetkom novega šolskega leta smo se odločili, da v vrtcu vpeljemo nekakšen interni projekt, ki smo ga poimenovali Potujoči kamišibaj. Ker pa smo hoteli otrokom dogajanje še bolj popestriti, smo Potujoči kamišibaj priključili »Navihani palčici« (kot smo poimenovali vzgo-

► SLIKI 2 in 3: Ilustracije za uprizoritev zgodbe Repa velikanka

jiteljico v tej vlogi), ki je obiskovala vse oddelke vrtca ter jim prinašala nove letne čase, našemljena temi primerno. S seboj je nosila »Čudežni potujoči kovček«. Ko je palčica odprla vrata kovčka, so iz njega skočile čudovite zgodbe, ki jih je z velikim veseljem pripovedovala otrokom vseh starosti. Veselje je bilo nepopisno.

Kaj kmalu pa se nam je porodila nova ideja. Med predstavo kamišibaj gledališča smo želele še bolj povečati in izostriti pozornost otrok. Tako so se nam priključile ploske lutke na palici, vodene od zgoraj in s strani. Butaj je namreč zasnovan tako, da ima tudi zgoraj posebno režo, kamor lahko vstavimo lutke ter tako še bolj popestrimo in oživimo predstavo. Rezultati so bili več kot odlični. Otroci so se v takšne kamišibaj predstave popolnoma vživeli. Vsebina knjige oziroma slikanice je bila tako predelana in usvojena še kakovostneje.

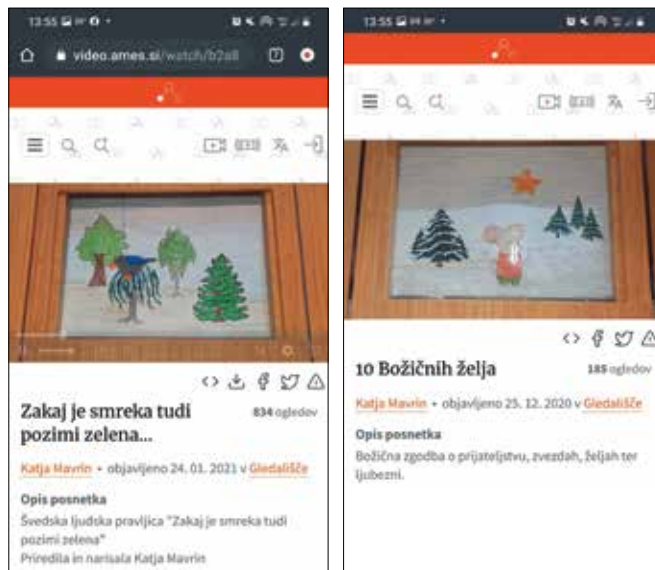
► SLIKA 4: Pod medvedovim dežnikom z vključenimi ploskimi lutkami

Nepričakovano smo zatem pristali v obdobju izrednih epidemioloških razmer zaradi pojava novega virusa covid-19 in tako morali odložiti delo v vrtčevskem okolju. Zaradi varovanja zdravja in omejevanja širjenja virusa so za določen čas vzgojno-izobraževalni zavodi zaprli svoja vrata. To nam je vsem pomenilo nov izziv. Kljub temu da smo pristali v varnih zavetjih svojih domov, počitka nismo imeli. Pojavili so se novi načrti, želje. Kljub temu pa smo morali ostati v stiku z otroki svojih oddelkov. Ker nismo želeli, da se na butaju nabira prah, je padla odločitev, da kamišibaj predstave posnamemo kar doma. Tako je potem za otroke nastalo nekaj posnetkov teh čudovitih predstav. Ob snemanju se je izkazalo, da je to precej zapleten postopek. Potrebovali smo nekaj spletnih izobraževanj, sledilo pa je ogromno neuspešnih poskusov in učenja. Ker smo dodali tudi petje s kitarsko spremljavo, je bilo treba vključiti tudi zvočne posnetke.

Sledilo je iskanje računalniškega programa, s katerim bi združili zvočne in videoposnetke. Po zelo poučnem izobraževanju s tega področja nam je uspelo tudi to. Ustvarili smo film, ki smo ga v skupno uporabo ponudili na portalu video.arnes.si. Starši so bili hvaležni za posnete predstave, otroci pa vidno navdušeni. Ob vrnitvi v vrtec so nekateri prepevali izmišljene pesmice, zapisane in uglasbene posebej za določeno kamišibaj predstavo.

Strokovne delavke našega vrtca menijo, da so bile kamišibaj predstave v obliki videoposnetka v času zaprtja vrtcev zelo dobrodošle. S posredovanjem le-teh staršem otrok smo ohranile stike z otroki in jim hkrati

ponudile nove zgodbe, ki bi jih sicer brale v vrtcu. Vsekakor vse menimo, da so zgodbe zanimive, barvite in domiselne. Otrokom je bila vseč vključena glasba in ogromno petja ter lutke, ki so predstavo še dodatno popestrile.

► SLIKI 5 in 6: Predstavi Kako je smreka dobila zeleno barvo in 10 Božičnih želja smo posneli in objavili na arnes.video.

SKLEP

Otrok se v zgodbo najlažje vživi s pomočjo slik oziroma ilustracij, zato je bilo odkritje kamišibaj gledališča za naš vrtec dobrodošla novost, s katero otrokom kakovostno predstavimo zgodbe in pravljice ter jim še dodatno bogatimo življenje v vrtcu in vplivamo na njihov govorni razvoj.

VIRI IN LITERATURA

- Sitar, J. (2018). *Umetnost kamišibaja*. Maribor: Aristej
- Licardo, M., Haramija, D. (2017). *Kako razvijati družinsko pismenost v predšolskem obdobju*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.
- Haramija, D. (2017). *Bralna pismenost v predšolski vzgoji in izobraževanju*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.
- Baloh, B. (2019). *Umetnost pripovedovanja*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Marjanovič U. L., Fekonja, U. (2019). *Zgodbe otrok: Razvoj in spodbujanje pripovedovanja*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- www.kamisibaj.si (dostopno 4. 9. 2021).
- www.knjigca.si (dostopno 4. 9. 2021).